جستار

برجام و موضع روسیه

جاوید قربان اوغلی
تحلیلگر مسائل بین‌الملل

رئیس‌جمهور با دستور به دستگاه‌های اجرایی برای ریشه‌کن کردن فقر مطلق از دستگاه‌های اجرایی خواسته موضوع ریشه‌کن کردن فقر مطلق به سال ۱۴۰۱ کشیده نشود. آیا تحقق این امر در کوتاه‌مدت امکان‌پذیر است؟

موضوع فقر دارای ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی است. این نکته را نیز باید در نظر گرفت که فقر معلولی از عات‌عاست و خودش به‌عنوان یک علت شناخته نمی‌شود. اگر قصد داشته باشیم این مشکل را به‌صورت ریشه‌ای حل کنیم باید به ابعاد چهارگانه ذکرشده توجه کنیم. مسائل اجتماعی در بلندمدت قابل حل شدن است و نمی‌توان در کوتاه‌مدت آنها را حل کرد. این سخن به معنای این است که اگر چهل سال طول کشیده که وضعیت جامعه ایران به اینجا رسیده حداقل همین زمان طول خواهد کشید که این مشکلات حل شود و یا کاهش پیدا کند. اگر ما در چهل سال آینده در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی کارکنیم و به نتایج مطلوبی دست پیدا کنیم می‌توانیم عنوان کنیم فقر در جامعه ریشه‌کن شده است. شاید منظور رئیس‌جمهور تنها فقر اقتصادی بوده است. با این وجود ریشه‌کن کردن فقر اقتصادی نیز با سیاست‌هایی که دولت سیزدهم در پیش گرفته امکان‌پذیر نیست، بلکه فقر را افزایش می‌دهد. به‌عنوان‌مثال دولت عنوان کرد که قصد دارد دستمزدها را ۱۰۰ درصد افزایش بدهد. این در حالی است که به‌محض اینکه دستمزدها را افزایش دادند قیمت اقلام مورد نیاز مردم به شکل سرسام‌آوری افزایش پیدا کرد. در چنین شرایطی افزایش دستمزد فایده‌ای ندارد و نمی‌تواند زمینه‌ساز کاهش فقر در جامعه باشد، بلکه آن را افزایش می‌دهد. اگر فرض بگیریم دستمزد یک کارمند ۱۰ درصد افزایش داشته در طول سال آینده قیمت کالاهای اساسی ۴۰ درصد افزایش پیدا می‌کند. در نتیجه هنوز دستمزد این کارمند ۳۰ درصد عقب‌تر از قیمت‌هاست. راه‌حل صحیح این مسائل این بود که درآمد کارمندان را افزایش ندهند و از سوی دیگر قیمت کالاهای مورد نیاز مردم را نیز افزایش ندهند.

> فقر با گران کردن کالاهای مورد نیاز مردم ریشه‌کن نمی‌شود. فقر زمانی از بین می‌رود که مردم درآمدی متناسب به تورم موجود در جامعه داشته باشند. اگر فقر در جامعه بیشتر شده به دلیل این است که حقوقی که به مردم داده شده بر اساس تورم موجود در جامعه نبوده است

دولت به جای ریشه‌کن کردن فقر جلوی تورم را بگیرد

ریشه‌کن کردن فقر مطلق چهل سال طول می‌کشد

فقر به‌صورت دستوری از بین نمی‌رود

فقر اقتصادی بی‌اعتمادی اجتماعی به همراه می‌آورد

مردم درباره عملکرد دولت قضاوت می‌کنند نه وعده‌ها

دکتر مصطفی اقلیما در گفت‌وگو با «آرمان ملی»:

بیکاری، صعودی-فقر، افزون‌تر؛ انفجار اجتماعی در راه است؟

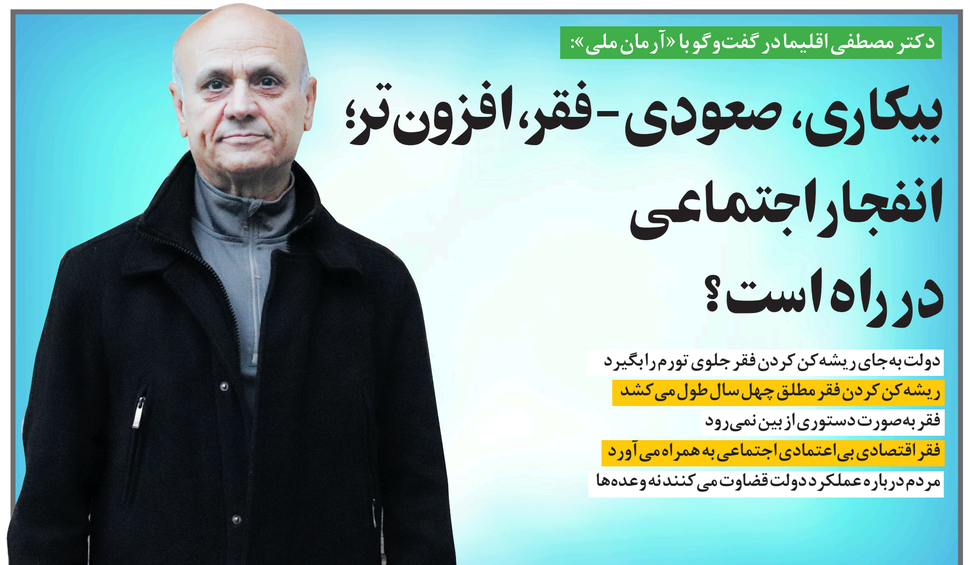

آرمان ملی- احسان انصاری: رئیس‌جمهور با دستور به دستگاه‌های اجرایی خواستار ریشه‌کن کردن فقر مطلق در جامعه شده است. اتفاقی که یکی از مطالبات جدی مردم جامعه نیز است. با این وجود سؤال اینجاست که آیا ریشه‌کن کردن فقر مطلق در جامعه در کوتاه‌مدت امکان‌پذیر است؟ به نظر می‌رسد پاسخ به این سؤال منفی است و در اغلب جوامع که با چنین چالشی مواجه بوده‌اند در نهایت در پروسه بلندمدت موفق شده‌اند فقر را در جامعه ریشه‌کن کنند. از سوی دیگر جهت‌گیری و تصمیماتی که دولت سیزدهم گرفته نیز در مسیر کاهش فقر قرار نداشته و در برخی مقاطع خود عاملی بر افزایش فقر در جامعه بوده است. «آرمان ملی» برای تحلیل و بررسی این موضوع با دکتر مصطفی اقلیما، جامعه‌شناس گفت‌وگو کرده است. دکتر اقلیما معتقد است: «در ماه‌های گذشته هر روز یک بخش از جامعه نسبت به وضعیت معیشتی خود اعتراض کردند. معلمان و بازنشستگان از جمله گروه‌هایی بودند که نسبت به وضعیت معیشتی خود اعتراض داشتند. در هر صورت اگر تورم همچنان ادامه پیدا کند باید منتظر انفجار گرسنگان در جامعه باشیم. تردید نکنید که اگر این وضعیت ادامه پیدا کند مردم دیگر گرسنگی را تحمل نمی‌کنند و فرد دیگری را انتخاب می‌کنند. از منظر جامعه‌شناختی در شرایط نامناسب اقتصادی فساد و بزهکاری اجتماعی افزایش پیدا می‌کند. تا چه زمانی می‌توان کشور را با شرایط کنونی مدیریت کرد؟ هرچه بیشتر به مردم وعده بدهیم و حل کردن مشکلات بنیادین را به تأخیر بیندازیم به همان اندازه شدت انفجار اجتماعی را بالاتر می‌بریم. در شرایط کنونی هیچ مسئولی برای مشکلات کشور راه‌حل ارائه نمی‌کند و همواره عنوان می‌کنند انشا مشکلات در آینده حل می‌شود. این در حالی است که با انشا، گفتن مشکلات مردم حل نخواهد شد. برخی عنوان می‌کنند مردم برای آزادی به خیابان‌ها می‌آیند. این در حالی است که لیدر مردم گرسنگی آنها است. یعنی مردم بر اثر گرسنگی به خیابان‌ها می‌آیند. با این‌وجود واکنش مردم نسبت به گذشته شدیدتر خواهد شد و ممکن است پیامدهای غیرقابل جبرانی برای جامعه به همراه داشته باشد.

اگر دولت نتواند فقر را از بین ببرد و تورم همچنان روند صعودی داشته باشد واکنش مردم چه خواهد بود؟

واقعیت این است که مشکلات مردم در زندگی افزایش قابل‌توجهی داشته و مردم با چالش‌های مختلفی مواجه هستند. از سوی دیگر عدم اطمینان در جامعه افزایش پیدا کرده و همه نسبت به هم بی‌اعتماد شده‌اند. جامعه ایران به مرحله عدم اطمینان رسیده است. از سوی دیگر بیکاری نیز در جامعه افزایش پیدا کرده و زمینه‌های گسترش فقر را به وجود آورده است. این وضعیت سبب افزایش جرم و جنایت در جامعه می‌شود. کار به‌جایی رسیده که پلیس تهران عنوان می‌کند ۵۰ درصد دزدانی که دستگیر شده‌اند بار اولی بوده‌اند که پلیس تهران عنوان می‌کند ۵۰ درصد دزدانی که دستگیر شده‌اند بار اولی بوده‌اند و این‌گونه نیست که بازیگرانی که به گوناهی آمدند و برای کشور تا حدی راهگشایی کردند و فشارها را تقلیل می‌دادند و به تعبیر اصولگرایان اقتصاد مقاومتی را تحمل پذیر می‌کردند از ایران و ارتباط با کشورمان بریده نشوند. در این شرایط بر بحران باید اقتصاد و سیاست خارجی را مدیریت کرد و عاقلانه رو به جلو برد.

> بیکاری در جامعه افزایش پیدا کرده و زمینه‌های گسترش فقر را به وجود آورده است. این وضعیت سبب افزایش جرم و جنایت در جامعه می‌شود. کار به‌جایی رسیده که پلیس تهران عنوان می‌کند ۵۰ درصد دزدانی که دستگیر شده‌اند بار اولی بوده‌اند

از دیدگاه شما با توجه به اقدام اخیر روس‌ها و گمانه‌زنی‌ها پیرامون احتمال ترک برجام از سوی آنها خروج روسیه از برجام چه پیامدها، هزینه‌ها و تبعاتی خواهد داشت؟

خروج از برجام هزینه‌ای به آن معنی برای روس‌ها ندارد و ممکن است تاحدی برای ما هزینه ایجاد کند. یعنی اگر روس‌ها از برجام خارج شوند شاید این با طرف غربی عملی سازد یا بهتر حل کند اما بعد اگر طرف غربی بخواهد زیر میز بزند دیگر آن برگ‌هایی که ایران با استفاده از روسیه و چین بازی می‌کرد قابل استفاده نیست و برای کشور خطرناک است. این بحران با غرب نیز به این راحتی حل و فصل نمی‌شود. حل ممکن است که یکی دو سال یک توافقی در این شرایط خاص صورت بگیرد اما باید به این مسأله با افق بلندمدت نگاه کرد و شرایط را به گونه‌ای مدیریت کرد که این اتفاق در آینده ایران زیر ضربات و فشارهای دولت تندرویی که در آمریکا اجرای برنامه‌های قرارداد ۲۰ ساله را فعلا مسکوت می‌گذارد و به نوعی هم شاید غرب فشار بیاورد که ایران را با تحریم‌های روسیه همراه کند. این مسأله را روس‌ها می‌فهمند و متوجه هستند که تا الان اگر ایران متحد نبد با روس‌ها بوده غرب در حال تلاش است که با بحث اوکراین و تحریم روسیه و خروج ایران از تحریم‌های برجامی یک مهره تاثیرگذار را به سمت خود بکشد و اگر تاکنون با روسیه همراه بود از امروز به بعد با روسیه مخالف شود. از این رو روس‌ها نیز متوجه چنین امری هستند که چنین چیزی رخ نخواهد داشت. در هیچ کشوری وعده و شعار مشکل مردم را حل نکرده، بلکه رفاه بیشتر و رسیدگی به مشکلات مردم به هر جهت روسیه از گذشته همیشه به دنبال منافع خودش بوده و از همه کارت‌ها و بازیگران به صورت ابزاری استفاده کرده و خصوصا با ایران هم این کار را انجام داده است. البته این رویکرد همیشه هم منفی نبوده و در دوره فشار حداکثری خروج ترامپ از برجام روس‌ها در بحث پرونده هسته‌ای ایران در شورای امنیت و راه‌اندازی سازوکار مکانیسم ماشه و فشار بیشتر برایران که ترامپ درصدد آن بود اجازه ندادند و با وتوی آن در شورای امنیت گام مثبتی را در جهت ایران برداشتند. هرچند که این شرایط هم برای روس‌ها بود که بخواهند از لحاظ اقتصادی و تجاری ارتباط بگیرند و در همین راستا حتی به قرارداد ۲۰ ساله که اخیرا مطرح شد نیز دست پیدا کردند. به هر جهت اگر تحریم‌های حداکثری روسیه با برجا بماند و برجام احیا شود از حرکت قلبی که روس‌ها در ایران داشتند در قالب تحریم‌های جدید متوقف می‌شود، چراکه ایران نیز در گذشته تجربه و سابقه داشته و وقتی غرب در تجارت، روابط گازی و بانکی با ایران برقرار کند چون از گذشته این حجم و ارتباط بیشتر بوده مسلما تمام برنامه‌ها یا حرکت در اجرای برنامه‌های قرارداد ۲۰ ساله را فعلا مسکوت می‌گذارد و به نوعی هم شاید غرب فشار بیاورد که ایران را با تحریم‌های روسیه همراه کند. این مسأله را روس‌ها می‌فهمند و متوجه هستند که تا الان اگر ایران متحد نبد با روس‌ها بوده غرب در حال تلاش است که با بحث اوکراین و تحریم روسیه و خروج ایران از تحریم‌های برجامی یک مهره تاثیرگذار را به سمت خود بکشد و اگر تاکنون با روسیه همراه بود از امروز به بعد با روسیه مخالف شود. از این رو روس‌ها نیز متوجه چنین امری هستند که چنین چیزی رخ نخواهد داشت. در هر صورت اگر تورم همچنان ادامه پیدا کند مردم دیگر گرسنگی را تحمل نمی‌کنند و فرد دیگری را انتخاب می‌کنند. از منظر جامعه‌شناختی در شرایط نامناسب اقتصادی فساد و بزهکاری اجتماعی افزایش پیدا می‌کند. تا چه زمانی می‌توان کشور را با شرایط کنونی مدیریت کرد؟ هرچه بیشتر به مردم وعده بدهیم و حل کردن مشکلات بنیادین را به تأخیر بیندازیم به همان اندازه شدت انفجار اجتماعی را بالاتر می‌بریم. در شرایط کنونی هیچ مسئولی برای مشکلات کشور راه‌حل ارائه نمی‌کند و همواره عنوان می‌کنند انشا مشکلات در آینده حل می‌شود. این در حالی است که با انشا، گفتن مشکلات مردم حل نخواهد شد. برخی عنوان می‌کنند مردم برای آزادی به خیابان‌ها می‌آیند. این در حالی است که لیدر مردم گرسنگی آنها است. یعنی مردم بر اثر گرسنگی به خیابان‌ها می‌آیند. با این‌وجود واکنش مردم نسبت به گذشته شدیدتر خواهد شد و ممکن است پیامدهای غیرقابل جبرانی برای جامعه به همراه داشته باشد.

اگر دولت نتواند فقر را از بین ببرد و تورم همچنان روند صعودی داشته باشد واکنش مردم چه خواهد بود؟

واقعیت این است که مشکلات مردم در زندگی افزایش قابل‌توجهی داشته و مردم با چالش‌های مختلفی مواجه هستند. از سوی دیگر عدم اطمینان در جامعه افزایش پیدا کرده و همه نسبت به هم بی‌اعتماد شده‌اند. جامعه ایران به مرحله عدم اطمینان رسیده است. از سوی دیگر بیکاری نیز در جامعه افزایش پیدا کرده و زمینه‌های گسترش فقر را به وجود آورده است. این وضعیت سبب افزایش جرم و جنایت در جامعه می‌شود. کار به‌جایی رسیده که پلیس تهران عنوان می‌کند ۵۰ درصد دزدانی که دستگیر شده‌اند بار اولی بوده‌اند و این‌گونه نیست که بازیگرانی که به گوناهی آمدند و برای کشور تا حدی راهگشایی کردند و فشارها را تقلیل می‌دادند و به تعبیر اصولگرایان اقتصاد مقاومتی را تحمل پذیر می‌کردند از ایران و ارتباط با کشورمان بریده نشوند. در این شرایط بر بحران باید اقتصاد و سیاست خارجی را مدیریت کرد و عاقلانه رو به جلو برد.

از دیدگاه شما با توجه به اقدام اخیر روس‌ها و گمانه‌زنی‌ها پیرامون احتمال ترک برجام از سوی آنها خروج روسیه از برجام چه پیامدها، هزینه‌ها و تبعاتی خواهد داشت؟

خروج از برجام هزینه‌ای به آن معنی برای روس‌ها ندارد و ممکن است تاحدی برای ما هزینه ایجاد کند. یعنی اگر روس‌ها از برجام خارج شوند شاید این با طرف غربی عملی سازد یا بهتر حل کند اما بعد اگر طرف غربی بخواهد زیر میز بزند دیگر آن برگ‌هایی که ایران با استفاده از روسیه و چین بازی می‌کرد قابل استفاده نیست و برای کشور خطرناک است. این بحران با غرب نیز به این راحتی حل و فصل نمی‌شود. حل ممکن است که یکی دو سال یک توافقی در این شرایط خاص صورت بگیرد اما باید به این مسأله با افق بلندمدت نگاه کرد و شرایط را به گونه‌ای مدیریت کرد که این اتفاق در آینده ایران زیر ضربات و فشارهای دولت تندرویی که در آمریکا اجرای برنامه‌های قرارداد ۲۰ ساله را فعلا مسکوت می‌گذارد و به نوعی هم شاید غرب فشار بیاورد که ایران را با تحریم‌های روسیه همراه کند. این مسأله را روس‌ها می‌فهمند و متوجه هستند که تا الان اگر ایران متحد نبد با روس‌ها بوده غرب در حال تلاش است که با بحث اوکراین و تحریم روسیه و خروج ایران از تحریم‌های برجامی یک مهره تاثیرگذار را به سمت خود بکشد و اگر تاکنون با روسیه همراه بود از امروز به بعد با روسیه مخالف شود. از این رو روس‌ها نیز متوجه چنین امری هستند که چنین چیزی رخ نخواهد داشت. در هیچ کشوری وعده و شعار مشکل مردم را حل نکرده، بلکه رفاه بیشتر و رسیدگی به مشکلات مردم را در جامعه کاهش بدهند. به‌همین دلیل نیز اگر در زمان یک رئیس‌جمهور بیکاری در جامعه افزایش پیدا کند مردم دیگر نخواهند